

dat voor het Willibrordspel in Utrecht in 1939.

Hij werkte samen met een tiental architecten onder wie Sybold van Ravesteyn, Gerrit Rietveld en Willem Maas, en later vooral Pouderooyen, H. van der Laan en Evers & Sarlemyn.

12. Van de geleidelijke ontwikkeling in Simons werk wordt gewag gemaakt in het *Verslag over de jaren 1950 en 1951 van de Aartsbisschoppelijke Musea te Utrecht*, 12. Over een tweetal toen recente werken, een kruisafneming en een Piëta, wordt opgemerkt dat „de barokke tendens van vroeger is vervangen door een zakelijke realistische richting”.

Cor Schilp, een Utrechtse criticus die Simon gedurende een reeks van jaren heeft gevolgd wijst op de invloed die van de Limburger Charles Eyck op Simon is uitgegaan. Niettemin stelt hij met J. J. M. Timmers vast dat Lambert Simon van de jongeren de meest zelfstandige bleef

en de neo-barok tot iets eigens maakte. Vgl. C. A. Schilp, „Vijftig jaar beeldende kunst in Utrecht”, Jaarboek Oud-Utrecht 1979, 136. Ook in de zakelijke opsomming van Pieter A. Scheen, *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1950*, dl. 2 (’s-Gravenhage, 1970) 343 komt Simons veelzijdigheid ter sprake. De zinsnede waarmee Jan Juffermans S. klasseert onder „de figuratieven, de devotelingen en de barokke versierders” (o.c., 88) lijkt wat vlot neergeschreven.

13. „Het beeld van Utrecht faalt omdat het beeld in Utrecht faalt”, poneert Simon in een fel artikel van zijn hand in *Het Centrum*, vrijdag 19 november 1954, 9.

Met dank aan mevrouw C. G. A. Simon-van Aelst te Utrecht voor de inzage in het archief-Lambert Simon en haar mondelinge toelichting.

## SCHILDERIJEN UIT BEZIT VAN LOUIS DE MALAPERT, 1782

Kunsthistorici die zich verdiepen in de geschiedenis van de Noord-Nederlandse schilderkunst kunnen niet voorbijgaan aan de publikaties van Hofstede de Groot<sup>1)</sup> en Bredius<sup>2)</sup>.

Hun uiterst waardevolle bronnenpublicaties werden in de 19de eeuw voorafgegaan door onder meer het werk van Obreen<sup>3)</sup> en - op lokaler vlak (met name voor Utrecht) - Dodt van Flensburg<sup>4)</sup>. Naast deze omvangrijke werken werden regelmatig archiefstukken, inventarissen etc. in verband met Noord-Nederlandse kunstenaars en kunstwerken gepubliceerd in het tijdschrift *Oud-Holland*, dat in 1883 zijn eerste jaargang beleefde.

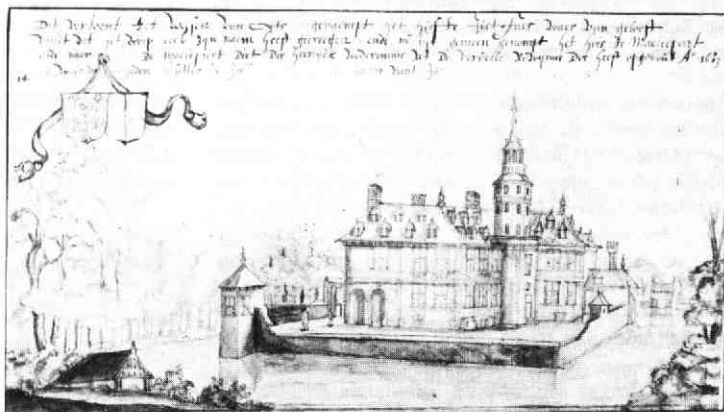
Aan deze stroom van bronnenpublicaties schijnt een einde te zijn gekomen. Een van de redenen is ongetwijfeld het feit, dat het nut van dergelijke publikaties niet altijd direkt merkbaar is.

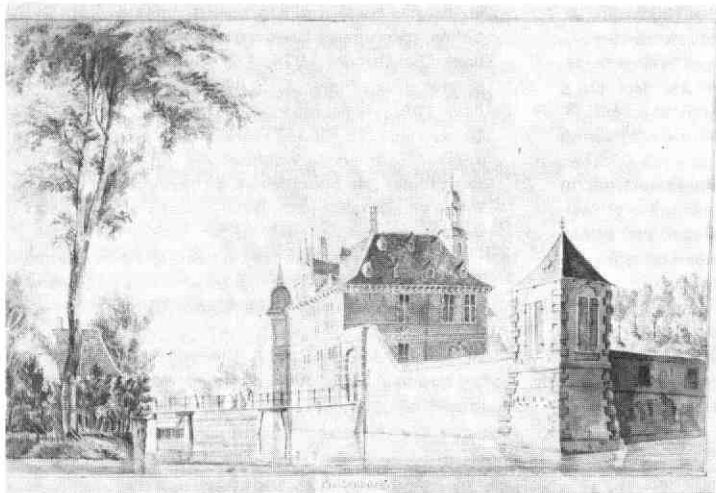
In verband met een onderzoek naar schilderijen, die betrekking hebben op de familie Van der Muelen, trof ik in het Rijksarchief te Utrecht een gedrukte veilingkatalogus uit 1782 aan, waarvan de volledige titel als volgt luidt:

*Notitie Van een Party oude Blauwe en Gecouleurde Porcelynen Mitsgaders Eenige Schilderyen Waar Onder van Goede Meesters. Dewelke zullen Verkogt worden op Dingsdag den Eersten October 1782. ten Sterfhuyze Wylen den Wel Ed. Geb. Heere L. de MALAPERT, in Leven Heere van Jutphaas op de Kromme N. Gragt door den Vendu-Meester. T.D. Pauw, By wien deeze NOTITIE te bekomen is<sup>5)</sup>.*

Het lijkt me zeer nuttig om publikaties als deze *Notitie* . . . openbaar te maken. Ze leveren in elk geval een bijdrage aan onze kennis van het kunstbezit in vroegere eeuwen. In de beste gevallen leveren deze bron-

Anoniem. Kasteel Plettenburg te Jutphaas, ca. 1660. (pen in bruin, penseel in grijs over zwart en rood krijt; blad 17,5 x 30 cm). Utrecht, Rijksarchief (*Topografische Atlas 1119*, blz. 89).





Anoniem. Kasteel Plettenburg te Jutphaas, ca. 1760. (penseeltekening in tinten grijs en zwart; resten van zwart krijt; blad 22 x 32,5 cm).

Utrecht, Rijksarchief (Topografische Atlas 1737).

nen gegevens op, die ertoe kunnen leiden dat schilderijen daadwerkelijk tevoorschijn komen.

De veiling had plaats ten gevolge van het overlijden van Louis de Malapert. Deze was geboren in 1708 als zoon van Pieter de Malapert (1655-1738) en Susanna Godin (1681-1713). Louis de Malapert was eerst gehuwd met Louise de Geer (1712-1751) en later met Engelberta Godin (1716-1771).

Onder Louis de Malapert en zijn ouders bereikte het aanzien van de familie haar hoogtepunt. Louis' vader, Pieter de Malapert, was in het bezit van de heerlijkheid Jutphaas. Door zijn huwelijk met Susanna Godin, erfdochter van Jacob Louis Godin, heer van Boelestein en Maarssebroek, kwam Pieter de Malapert in bezit van deze ridderhofstad en ambachtsheerlijkheid. In 1738 werden deze bezittingen verdeeld onder de drie kinderen uit dit huwelijk. Louis de Malapert kreeg toen Jutphaas.

Na het overlijden van Louis de Malapert in 1782 kwam er vrij snel een eind aan de betekenis van de familie De Malapert in Jutphaas. Zo raakte onder meer het schitterende huis Plettenburg (afb. 1 en 2) zodanig in verval, dat het uiteindelijk gesloopt werd<sup>6</sup>).

Kasteel Plettenburg was sinds de 16de eeuw in bezit van de familie De Malapert. In 1590 kocht Nicolaes de Malapert (1564-1615) (afb. 3) van Coenraad Strick 20 morgen land in het Johans-gerecht van Jutphaas. Daar hoorde, volgens de leenbrieven, het huis Pletzenborch - Plettenburg - bij. Dat huis werd, met de grond erbij, de kern van het bezit aan onroerend goed van de familie De Malapert. Nicolaes de Malapert liet het oude huis Plettenburg slopen en vervangen door een fraaie nieuwe woonstede<sup>7</sup>).

Ongetwijfeld zal Plettenburg, althans naar de normen van de tijd gemeten, weelderig ingericht geweest zijn. Wat daar in de loop der eeuwen aan kunstwerken

aanwezig was, is niet bekend. Ook de veilingkatalogus van 1782 biedt weinig houvast: de verkoop vond plaats in één van de huizen, die Louis de Malapert bezat aan de Kromme Nieuwe Gracht te Utrecht. Het is zeer zeker niet uitgesloten, dat een aantal van de schilderijen, dat toen in Utrecht werd geveild, afkomstig was van Plettenburg.

Een nadere beschouwing van de veilingkatalogus leert dat er van de drieëntwintig schilderijen zeven van een anonieme meester zijn; de maker van één schilderij - Ant. Jorisse - kon ik niet identificeren. Verder is er één schilderij van een Italiaan - Bassano<sup>8</sup>) -, drie schilderijen zijn van Vlaamse kunstenaars - één van Vrancs en twee van Breughel - en de rest van Noord-Nederlandse kunstenaars. Daarbij is een lichte voorkeur merkbaar voor schilders, die in Utrecht werkzaam waren: Savery, Van der Ast, Van Bijlert en Van Bommel.

Alle in de catalogus vermelde schilderijen dateren uit de 17de eeuw, met uitzondering van twee 16de eeuwse werken: een van Lange Pier en dat van Bassano<sup>9</sup>). Werk uit de 18de eeuw is er niet bij. Dat betekent dat men in 1782 - het jaar waarin de veiling plaats vond - te doen had met een verzameling, die kennelijk zo'n eeuw eerder was afgesloten.

De kollektie De Malapert, die in 1782 werd geveild, is niet representatief voor de 18de eeuw, maar geeft een indruk van een doorsnee-verzameling uit de 17de eeuw in Nederland.

Vianen  
Goudenregenstraat 54

J. A. L. de Meyere

#### Noten

1. C. Hofstede de Groot, *Beschreibendes und kritisches Verzeichnis der Werke der hervorragendsten holländischen Maler der XVII. Jahrhunderts*, 10 delen, Esslingen-Parijs, 1907-1928.



*Daniël van den Queeborne toegeschreven. Portret van Nicolaes de Malapert, 1583 (?). (paneel, 60,5 x 51 cm).*

*Utrecht, Centraal Museum (Inv. nr. 8885; Schilderijen Catalogus 1952 nr. 1290).*

- |   |   |        |
|---|---|--------|
| 2. A. Bredius, <i>Künstler-Inventare-Urkunden zur Geschichte der holländischen Kunst des XVIten, XVIIten und XVIIIten Jahrhunderts</i> , 8 delen, 's-Gravenhage 1915-1922.  | No. 3. Een Bloemstuk van V. D. Asch (2)   | 4-10   |
| 3. F. D. O. Obreen, <i>Archief voor Nederlandsche kunstgeschiedenis</i> , 7 delen, Rotterdam 1877-1890.   | No. 4. Een Landschap met Beelden en Beesten door V. Bemmell (3)   | 3-5    |
| 4. J. J. Dodt van Flensburg, <i>Archief voor kerkelijke en wereldsche geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht</i> , 7 delen, Utrecht 1838-1848.   | No. 5. Een Zeetje door Ant. Jorisse (4)   | 42-5   |
| 5. B. N. Leverland, <i>Inventaris Archief de Malapert van Jutphaas en Archivalia van Löben-Sels</i> , Utrecht (Rijksarchief) 1963, 34 nr. 177.  | No. 6. Een dito door W. v. d. Velden (5)  | 1-16   |
| 6. Idem, 4.   | No. 7. Een Landschap door Franks, waar by Nimphen enz. (6)  | 14-5   |
| 7. Idem, 2.   | No. 8. Een Musiceerend Gezelschap door Bylard (7)   | 5-10   |
| 8. In hoeverre deze toeschrijving korrekt is, blijft een open vraag. Veel van wat als Italiaans doorging, bleek achteraf niet aan die omschrijving te voldoen. Zie in dit verband: R. de Leeuw, „Nederlanders op Grand Tour“, in katalogus <i>Herinneringen aan Italië</i> , 's-Gravenhage (Rijksdienst Beeldende Kunst), 1984, 25. | No. 9. Een Kersnagt door Bassan (8)   | 2-12   |
| 9. Mogelijk zat onder de schilderijen van anonieme meesters nog werk uit de 16de eeuw. Dat lijkt mij bijvoorbeeld het geval met „Een stuk verbeeldende 't laatst Oordeel door een goed Meester“.  | No. 10. Een Grotje door een goed Meester  | 2-6    |
|   | No. 11. Een Landschap met Ossen en Schapen door Kampenhuyzen (9)  | 6-1    |
|   | No. 12. Een Vrouwje met een Mandje met Eyeren   | 1-16   |
|   | No. 13. Een Keuken stuk door Lange Pier (10)  | 5-1    |
|   | No. 14. Een St. Cécilia door een goed Meester   | 4-15   |
|   | No. 15. Een Binnen Huys door Jan Steen verbeeldende een Vrouwje dat Kaas Snyder, voor haar een biddend Kind en verder bywerk (11) | 116-15 |
|   | No. 16. Een Landschap door P. Moulin (12)   | 6-15   |
|   | No. 17. Een dito in de manier van Breugel (13)  | 1-10   |
|   | No. 18. Een stuk verbeeldende 't laatste Oordeel door een goed Meester  | 5-10   |
|   | No. 19. Een Landschap met Bocken en Schapen door Berend Graat (14)  | 3-12   |
|   | No. 20. Een Historie stuk door een goed Meester   | 4-10   |
|   | No. 21. De drie Koningen geschenken brengen aan 't Kind Jezus   | 4-15   |
|   | No. 22. Een stil Leven door een goed Meester  | 4-10   |
|   | No. 23. Een Winter in de manier van Breugel (15)  | 4-10   |

#### Bijlage

In het Rijksarchief te Utrecht zijn twee exemplaren van de bovenvermelde veiling-katalogus van 1782 bewaard gebleven. In een van de beide exemplaren zijn de prijzen genoteerd, die op de veiling werden betaald. Voor dit geannoteerde exemplaar heb ik gekozen. Hieronder volgt uitsluitend een opsomming van de schilderijen die werden geveild, met de bedragen; de overige voorwerpen die in de veiling-katalogus staan vermeld laat ik buiten beschouwing.

In de mate van het mogelijke heb ik getracht de namen van de schilders te identificeren en, waar dat nodig is, te voorzien van een korte toelichting.

#### Schilderijen

- |  |      |
|--|------|
| No. 1. Een Landschap van R. Xavery (1)                   | 1-10 |
| No. 2. Een stuk zynde een Stier en Honden door den zelve | 5-10 |

#### Noten bij de bijlage

1. *R. Xavery* is zeker niet te identificeren met een van de leden van de kunstenaarsfamilie Xavery, maar wel met Roelant Saverij (Kortrijk 1576-Utrecht 1639).
2. Met *V. D. Asch* wordt zeker een van de bloemenstillevenschilders Van der Ast bedoeld. Of het om Johannes (Mid-

- delburg, vóór 1593-?) of Balthasar van der Ast (Middelburg 1593/94-Delft 1657) gaat valt niet uit te maken. Beide kunstenaars waren in Utrecht werkzaam.
3. Met V. *Bemmel* wordt naar alle waarschijnlijkheid Jacob Gerritsz. van Bemmel (Utrecht 1628-Utrecht 1673) bedoeld.
  4. *Ant. Jorisse*, de maker van het „Zeetje“ - een zeegezicht - kon ik niet identificeren.
  5. Dit zeegezicht is onmiskenbaar gemaakt door een van de drie schilders, die de naam Willem van de Velde dragen: Willem I de Oude (Leiden ca. 1611-Greenwich 1693); Willem II de Jongere (Leiden 1633-Greenwich 1707) en Willem II (Amsterdam 1667-?). Deze drie kunstenaars schilderden marine-gezichten, zodat het niet mogelijk is precies aan te geven wie de maker is van het hier vermelde schilderij.
  6. Met *Franks* is ongetwijfeld Sebastiaan Vrancs (Antwerpen 1573-Antwerpen 1647) bedoeld.
  7. *Bylard* is zonder twiifel Jan van Bijlert (Utrecht 1597 of '98-Utrecht 1671).
  8. *Bassano* is te identificeren als Bassano; mogelijk gaat het om Jacopo da Ponte, genaamd Bassano del Grappa. (Bassano tussen 1510-1518 - Bassano 1592). Zie ook noot 8 bij de tekst.
  9. Voor *Kampenhuyzen* komen in aanmerking: Rafael Goverts Camphuysen (Gorinchem 1597 of '98-Amsterdam 1657); Jochem Govertsz Camphuysen (Gorinchem 1601 of 1602-Amsterdam 1659); of - het meest waarschijnlijk - Govert Dircksz. Camphuysen (Dokkum 1623 of 1624-Amsterdam 1672).
  10. *Lange Pier* is Pieter Aertsen (Amsterdam 1508 of 1509-Amsterdam 1575).
  11. *Jan Steen* (Leiden 1626-Leiden 1679).
  12. *P. Moulin* is beslist Pieter de Molijn (Londen 1595-Haarlem 1661).
  13. Met de landschapsschilder *Bruegel* is mogelijk Jan I Brueghel (Brussel 1568-Antwerpen 1625), ook Fluwelen Brueghel genaamd, bedoeld, of diens zoon Jan II Brueghel (Antwerpen 1601-Antwerpen 1678&).
  14. *Berend Graat* is Barent Graat (Amsterdam 1628-Amsterdam 1709).
  15. Wellicht gaat het om dezelfde schilder, zoals vermeld in noot 13.

---

## MILITAIRE ZORGEN VOOR UTRECHT

---

De stadsmuren van Utrecht werden in het jaar 1823 nog steeds beschouwd als een onderdeel van de defensie, genaamd „Utrecht en de Linie“. Dit ondanks het feit dat er in het jaar daarvoor vanwege de stadsregering een geduchte bres in ontstond, voornamelijk aan de linkerzijde van de Wittevrouwenpoort. Weliswaar was beloofd, dat die gevaarlijke breuk gesloten zou worden door een aanzienlijk gebouw, dat voor kazernerij geschikt werd gemaakt, maar het bleef slechts bij een toezegging. Het was daarom in ernstige mate de vraag of men de oude stadsmuren op dit front eigenlijk nog wel beschouwen kon als een militair betrouwbaar gebleven element van verdediging. Vooral omdat bij de stedelijke regering de neiging scheen te bestaan om van tijd tot tijd de aloude wallen of ringmuren te verwijderen. De aldus verkregen vrijgekomen ruimten moesten dan worden bestemd, zoals het heette, *tot verfraaijing en veraangenaming van de stad!* Zó althans was in dat jaar de opvatting over de situatie te Utrecht van de chef der Genie in de Eerste Directie, waaronder Utrecht ressorteerde, de Generaal-majoor der Genie jhr. Matthias Adriaan Snoeck<sup>1</sup>).

Tot kering van mogelijke bedreiging door vijanden zijn er toen vergevorderde plannen ontworpen om in het oostelijke front op korte afstand van de stad Utrecht een defensieve inundatie-linie aan te leggen *welke door gesloten en ruime aarde forten op de accessen tussen dezelve loopende* verdedigd zou moeten worden. Waarmee de Directeur de weldra te stichten reeks van *Vier Lunetten op de Houtense Vlakte* op het oog had. Deze zouden dan als *gesloten en ruime aarden forten op de accessen* (waaronder de Kromme Rijn begrepen was) *tussen dezelve loopende* een hoofd-weerstandslinie dienen te worden. Zo zijn dan,

omdat een inundatie op het voorterrein de Houtense Vlakte onuitvoerbaar geacht moest worden, de vier Lunetten tot een alternatief geworden.

De toenmalige zeer deskundige Directeur der Genie was ook van oordeel, dat het van het grootste belang was dat het centrum Utrecht ook in de toekomst zou blijven bestaan als militair punt. Aangezien de stad gelegen was *op het punt van vereniging van verschillende kapitale wegen en bevaarbare kanalen achter het centrum van de toen kortelings gereorganiseerde Defensieve Waterlinie van Holland en Utrecht* moesten op deze plek *de voornaamste middelen van defensie gevoed en onderhouden worden*.

Daarom concludeerde het Hoofd der 1e Directie van Fortificatiën, in de stad Utrecht de nodige etablissementen en gebouwen aanwezig behoorden te zijn ter berging van het vele materiaal en tevens tot ruim logies van het personeel.

Het was in die tijd trouwens aan de hoge militaire autoriteiten niet ontgaan, dat de heersende gang van zaken te Utrecht ten aanzien van de algehele landsverdediging bij voortdurende ernstige gevaren blééf opleveren. Velen in den lande hadden eerder maar al te goed beseft, dat juist voor het oost-front van de stad, de defensieve zone uiterst zwak bleef, of de stichting van de vier Lunetten nu voortgang had of niet. Nog erger: deze plek zou een vijandelijke aanval zelfs tot zich trekken.

Om aan te tonen, dat de plaatselijke militaire instellingen werkelijk nog te gering in omvang en aantal waren, bevatte het jaarverslag der Genie over 1824 een nauwkeurige opsomming<sup>2</sup>) van wat er plaatselijk aangetroffen en dus beschikbaar was. Dat bestond uit de volgende Rijkseigendommen:

1. *Het zoogenaamde Deutsche Huis met de daarbij*